

ሌላ መሰረታዊውያን ሕግታት ምስ ህዝቢ

ብዛዕባቶም ንትግባረ ድሉዋት ኮይኖም ዘለዉ መሰረታዊውያን ሕግታት ምስ ህዝቢ ንምልላይ፡ ከምኡውን ኣፍልጦ ህዝቢ ኣብ ሕጊ ናይ ምዕባይ መደባት፡ ሚኒስትሪ ፍትሒ ንዝጅምሮ ዘሎ ኣስተምህሮ ብዝምልከት፡ ሚኒስተር ፍትሒ ፎውዝያ ሃሽም ዝሃቡቶ መብርሂ - እነሆ፡-

ሕቶ፡ ብቐጥታ ናብቲ ዝርዝራት ቅድሚ ምእታውና፡ ናይቲ እነልዕሎ ዛዕባታት ድሕረ ባይታዶ ከተትሕዝና።

ቅድሚ ሕጂ ኣብ ዝተፈለለዩ ኣጋጣሚታት ክግለጽ ከም ዝጸንሐ፡ ዕላማን ንጥፈታትን ሚኒስትሪ ፍትሒ ምስቲ ብደረጃ ሃገር ሒዝና ንሰርሓሉ ዘለና ናይ ለውጥን ዕብዮትን መደባት ዝሳነን ምስኡ ኣተሓሒዝና ክንርድኦ ዘለናን ኢዩ። ሚኒስትሪ ፍትሒ ክሰርሓሉ ዝጸንሐ መደብ ርሑው፡ ብቐጥታ ስሉጥን ኣገልግሎት ሕጊ ምርግጋጽ ኢዩ። ርሑውነት ኣገልግሎት ልዕሊ ኩሉ ጅኦግራፍያዊ ዝርግሐ ምህላው ማለት ኢዩ። ህዝቢ ኣኣብ ከባቢኡ፡ ኣብ ዝተወሰነ ርሕቀት ፍትሒ ዝረኽበሉ ትካላት ምውዳድ። ብርሕቀት ቦታ ካብ መሰሉ ዝተረፍ፡ ኣብ ከባቢኡ ናይ ሕጊ ትካላት ሰለ ዘይረኽበ ተብዲሉ ትም ኢሉ

ዝተርፍ ዜጋ ንኸይህሉ ርሕውነት ንምርግጋጽ ክንሰርሕ ጸኒሕናን ኣለናን። ብካልኣይ ደረጃ ዝጥመት ዕላማ ርሕውነት ድማ ዋጋ ኣገልግሎት ኣብ ግምት ዘእተወ ኢዩ። ህዝቢ ካብ ዘይተደልየ ወጻኢታት ንምድሓን ኢኻ ኣብ ከባቢኡ ከም ዝግልገል ትገብር። ኣብ ከባቢኡ ትካላት ምስ ኣዋደድካ ድማ ምስ ዓቕሙ ዝዳረግ ክፍሊት ጥራይ ብምኽፋል ኣገልግሎት ከም ዝረክብ ምግባር ኣካል ርሕውነት ኢዩ።

ርሕውነት፡ ብሰሉጥነት እንተ ዘይተሰኒዩ ትርጉም ስለዘይህልዎ ድማ፡ ዘይተደልየ ግዜን ንዋትን ካብ ምብኻን ዘድሕን፡ ፍትሒ ኣብ ሰዓቱን ግዜኡን ክሕሎን ክኸበርን ዘኸእል ኣሰራርሓ ምትእትታው ድማ ወሳኒ ኢዩ። እንህቦ ኣገልግሎት ርሕውን ስሉጥን ኮይኑ ብቑዕ ምስ ዘይከውን ኣብ መወዳእታ እቲ ዕላማ ስለዘይውቃዕ፡ ተልእኾ ሚኒስትሪ ፍትሒ ምሉእ ንምግባሩ ብቕዓት ወሳኒ ኢዩ። እዚ ብቕዓት እዚ ምርግጋጽ ድማ ብቑዕ ትካላትን ንዓኡ ዘስርሕ ብቑዕ ዓቕሚ ሰብን ምድላው ማለት ኢዩ። ከምቲ ቅድሚ ሕጂ ኣብ ዝተፈላለየ ኣጋጣሚታት ክግለጽ ዝጸንሐ ድማ ነዚ ንምርግጋጽ ኢና ክንሰርሕ ጸኒሕና።

እዚ ኩሉ ክበሃል ዝጸንሐ ርሕውነት፡ ስሉጥነትን ብቕዓትን ኣብ ሓደ መሰረታዊ ነጥቢ ኢዩ ዝምርኮስ - ኣብ ህላወ ናይ ዘተኣማምን ሕግታት። ሰለ ዝኾነ ድማ፡ ናትና እንብሎ ንዓና ዝመስል ሕግታት ኣብ ምድላው ስሪሕና፡ ተዓዊትናሉ ድማ። ነዞም ሕግታት ምስ ህዝብን ትካላትን ኣብ ምልላይ ከኣ ንርከብ።

ሕቶ፡ እዚ ሕግታት እዚ ንትግባረ ድሉው ከምዘሎ ካብ ዝፍለጥ ግዜ ኣይወሰደን ዶ?

ኣብ ዝኾነ ናይ ህንጻት መስርሕ፡ መሰረት ምንጻፍ እቲ ዝኸበደን ግዜ ዝወሰድን ኢዩ። ህንጻታት ንላዕሊ ክወጹ እንተኾይኖም ፈለማ ንታሕቲ ኢኻ ትኹዕት። ዝበረኸ ህንጻ ድማ ዝዓምቐ መሰረት ይሓትት። መሰረትን ኣብ ምህናጹ ዝተሓልፈ ጸዕርን ተራኣዩ ኣይኮነን። ሰብ ብባህሪኡ ኣብቲ ልዕሊ መሬት ዝርኣ ኢዩ ዘተኩር። መሰረት ኣብ ምንጻፍ ዝኣክል ግዜ ምስ ትወስድ እቲ ቐጺሉ ዝሰዕብ ስራሕ ኣተኣማማኒ ይኸውን። “ግዜ ወሲዱ” ወይ “ባኪኑ” ዝበሃል ኢድካ ኣጣሚርካ ካብ ስራሕ ምስ ትብኩር ኢዩ። ብወገንና ንመስርሕ ትግባረ ኣተኣማማኒ ኣብ ዝገብር ንጥፊታት ተጻሚድና ንሰርሕ ኣለና። እዚ መስርሕዚ ኣብ ሰለስተ መድረኻት ከፋፊልካ ዝረኣ ኢዩ። እቲ ናይ ምድላው ዕማም ምስ ተዛዘመ፡ ፈለማ እተን ኣውሓስትን ኣኸበርትን ሕግን ጸጥታን ዝኾና ትካላት ነቲ

ሕገ ክፍልጥኦ ነይሩወን። በዚ መሰረት ድማ እቲ ቀዳማይ መድረኽ ነቲ ሓድሽ ሕገ ኣብ ትካላት ምውራዱ ኢዩ ነይሩ። ትካላት ትሕቶ እቶም ሕግታት ተላሊዮን። ዘሰክመን ሓላፍነት ፈሊጠን። ደረት ስልጣነን ተረዲኦን። ንምትግባሩ ዝግባእ ምድላዎት ክገብሩ ኣለወን። ትካላት ምስ ትሕዝቶ እቲ ሕገ ዝዳረግ ምድላዎት ክይገበሩ ናብ ትግባረ ምኻድ። ቀደም ተኸተል ዘይምሕላው ኢዩ ዘስዕብ።

ብድሕሪ'ዚ ዝመጽእ፡ ነቲ ተጋልጋሊ ዝኾነ ዜጋ ምስቲ ሕገ ምልላይ ኢዩ። እዚ ድማ ሕጂ ንሰርሓሉ ዘለና መድረኽ ኢዩ። ህዝቢ ንትሕዝቶ ሕገ ተረዲኡ፡ መሰላቱን ግቡኣቱን ፈልዮ ምስ ዝፈልጥ ነቲ ናይ ትግባረ ስራሕ ኣዘዩ ኢዩ ዘቐልሎ። ከምዚ ኣብ ምስላ ዓረብ ዘሎ “ፈሃም ኣ-ሱኣል ኦሱፍ ኣል-ኢጃባ” (ንሕቶ ምርዳእ ፍርቂ መልሲ ምፍላጥ ኢዩ)። ዜጋታት ሕጋዊ መሰለ-ግዴታኦም ምስ ዝፈልጡ'ዩ እቲ ኩሉ ጸዕርታት ትርጉም ዝህልዎ። ዜጋታት ካብቲ ክፈልጥዎ ዝደልዩ ክሳብቲ ክፈልጥዎ ዝግባእ ምስትምሃር ወሳኒ ኢዩ። ኣፍልጦ ዘይምህላው፡ ፍትሒ ናይ ምድንጓይን በደል ናይ ምትባባዕን ኣሉታዊ ተራ ኢዩ ዘለዎ። ስለዚ ድማ ኣፍልጦ ህዝቢ ኣብ ሕገ ክብ ምባል ንሰርሓሉ ኣለና።

ካብዚ ቀጺልካዩ እምበኣር፡ ትካላት ፈሊጠን ብኡ መሰረት ምድላዎተን ኣጽፊፊን፡ ህዝቢ ድማ ተረዲኡ ብግቡእ ክጥቀመሉ ኣብ ዝኸለሎ በጺሕና ኣብ ዝበልናሉ ናብ ምእዋጅ ዝኸይድ። ከምዚ ዝበለ ድልዳል መሰረት ኣብ ምውዳድ ዝሓልፍ ግዜ ከም ብኩራት ክረእ ዝኸለል ኣይኮነን። እቲ ግዜ ወሲዱ ዝብል ሕቶ ካብ ሰናይ ድልየት ዝነቐል ምዃኑ ይርደኣና'ኳ እንተኾነ፡ ህድእ ኢልካ ዝግባእ ግዜ ድልዳል መሰረት ኣብ ምንጻፍ ምስ ሓለፈ፡ እናሓደረ ኣዕጋቢ ውጽኢት ከም ዝህልዎ ኣይንጠራጠርን።

ሕቶ፡ ኣፍልጦ ህዝቢ ክብ ምባል ጽቡቕ ኢዩ። እንተኾነ ግን፡ ህዝቢ ንትሕዝቶ ሕገ ክፈልጥ ግድን ድዩ? ትሕዝቶ ሕገ መሚኻ ምፍላጥ ናይ ዝምልከቶም ሰብ ሞያ ዶ ኣይኮነን?

ኣገዳሲት ሕቶ ኢያ። ኣፍልጦ ህዝቢ ክብ ምባል ክንብል ኮለና እንታይ ማለትና ምዃኑ ምብራህ የድሊ። ልክዕ ኢዩ ንነፍስ-ወከፍ ዜጋ ትሕዝቶ ሕገ ብዓናቕጹ ምፍላጥ ኣየገድሶን ይኸውን። ከምኡ ምግባር ንሰብ ሞያ ዝግደፍ ኢዩ። ኣፍልጦ ሕብረተሰብ ኣብ ሕገ ምዕባይ ክንብል ከለና ግን፡ መሰረታዊ መትከላት ሕግና እንታይ ምዃኑ ምልላይ ማለት ኢዩ። ሕግታትና ኣብ ከመይ ዝበለ

እምንቶ ዝተሃንጹ ምዃኖም ነፍስ-ወከፍ ዜጋ ክርድኦ የድሊ። ህዝቢ መንፈስ ናይዚ ሕግታት እዚ እንታይ ኢዩ ከይተረደኦ፡ ዘይተመለሰ ሕቶታት እናሃለዎ ናብ ትግባረ ምስጋር ዘይተደልየ ኮለል ምዕዳም ኢዩ።

እዚ ኣፍልጦ ናይ ምብራኽ መደብ፡ ‘ሕጊ ከምዚ ይእዝዝ፡ ከምዚ ኮኦ የተባብዕ’ ዝብል መበእታዊ ጉዳይ ጌርካ ዝውሰድ ኣይኮነን። ምስቲ ኮማት ናይ ምሕያል (empowerment) መደብ ዝኸይድ ኢዩ። ዜጋታት ሕጋዊ መሰሉ-ግዴታኦም ዝርድኡን ነተን ከገልግላኦም ዝቐማ ትካላት ዘማእዝኑን ንምግባርም ዘኸእል ዓቢ ስራሕ ኢዩ። ሕጊ ምፍላጥ ንሰብ ሞያ ኢዩ ዝምልከት ኢልካ ተጎታቲ ምዃን ዘይኮነስ፡ ምስቶም ሰብ ሞያን ምስተን ትካላትን ዝህልወካ ዝምድና ብግቡእ ንምርዳእ ዝግለመ ኢዩ እቲ ኣፍልጦ ክብ ናይ ምባል መደብ።

ልዕልና ሕጊ ምርግጋጽ ማለት፡ ኣገደስቲ ዓናቅጽ ኣብ ወረቐት ኣስፊርካ ኣለኻ፡ ንናይ ሕጊ ሰብ ሞያ ጥራይ ገዲፍካዮ፡ ኣብያተ ፍርዲ ቆይመናሉ ስለዘለዎ፡ ዕማምካ ዛዚምካ ማለት ኣይኮነ። ልዕልና ሕጊ ማለት ብቐንዱ ልዕልና ናይቶም ዋናታት እቲ ሕጊ ዝኾኑ ዜጋታት ምርግጋጽ ማለት ኢዩ። እዚ ድማ ቦቲ “ዋንነት” ኢዩ ዝጅምር። ንዋናታቱ ዘይመስል ሕጊ፡ እቲ ዝግልገለሉ ዜጋ ኣዕሚቐ ተረዲኡ ምስ መንነቱ ዘይወሃሃድ ሕጊ፡ ኣብ መወዳእታኡ ገዳድን ገዛእን ደኣምበር፡ ኣሳናይን ኣዕባይን ክኸውን ኣይክእልን። ሓዚናዮ ዘለና ዕላማ ድማ ዝብል ኢዩ።

ሕቶ፡ ሕጊ ንስነትን ዕብየትን፡ ብልክዕ እንታይ ማለት ኢዩ?

ዕብየት ብዙሕ መብርሂታት ዘድልዮ ኣይመስለንን። ከም ሕብረተሰብ ክንልወጥ፡ ከም ሃገር ክንዓቢ፡ ክንስልጥን፡ ክንምዕብል ዘኸእል ክኸውን ኣለዎ ኣብ ዝብል እምንቶ ኢዩ ተሃንጹ እዚ ሕግታት። እቲ ስነት ድማ፡ ግጭት ምውጋድ፡ ውህደት ምርግጋጽ ማለት ኢዩ። ዜጋታት ክንድግቲ ብዝሓም መድረኻዊ ዝኾነ ውልቃዊ ናይ ረብሓ ፍልልያት ኣለዎም። ናይ ደርብታት ፍልልይ ኣሎ። ናይ ቅዲ ናብራ ፍልልይ ኣሎ፡ ባህላውን ማሕበራውን ተባሂሉ ክግለጽ ዝኸእል ፍልልያት ኣሎ። እቲ ከም ሕብረተሰብ ክንዓቢ ዘለና ባህሪ ተግባራዊ ክኸውን ምእንቲ ድማ ነዞም ፍልልያት እዚኣቶም ኣጽቢቡ መንጎኛ ዝኸውን፡ ዘተዓርቐ፡ ዘቀራርብ፡ ዘስምርን ዘሳንን ስርዓተ ሕጊ ኢዩ ዘድሊ። ንርኹብ ንስኡን፡ ንከተመኛ ንተቐማጢ ገጠር፡ ንተባዕታይ ንኣንስታይ፡ ንጓሳ

ንሓረስታይ ንነጋዳይ፡ ንምሁር ንዘይተማህረ . . . ዘሳኒ። ከም ዜጋታት ማዕርነትና ኣብ ቅድሚ ሕጊ ዘረጋግጽ ሕግን ስርዓትን ማለትና ኢዩ። እዚ ረዚን ተልእኾ'ዚ ድማ ኣብ ወረቓት ስለ ዘስፈርካዮ ጥራይ ዕማመይ ዛዚመ እትብለሉ ኣይኮነን። እቲ ናይ ኣስተምህሮን ጎስጓስን መደብና እምበኣር፡ ሕጊ ንስኒትን ዕብየትን ኣብ ዝብል ዕላማ ዝሓዘናዮ ነዚ ንምብቃዕ ዝሕግዝ ቀዳማይ ስጉምቲ ንምውሳድ ስለዝተደልየ ኢዩ።

ሕቶ፡ እዚ ኣስተምህሮታት እዚ ብኸመይ ኢዩ ክካየድ? ንክንደይ ዝኣክል ግዜ ኹ?

ድሮ ክስርሓሉ ጸኒሑ'ሎ። ከምቲ ኣቐዲመ ዝጠቐስክዎ እቲ ሕግታት ኣብ ትካላት ወራዱ ተዘቲዩሉ። ኣብ ዘባታት ሰሚናራት ተገይሩ። ሕጂ ድማ ንመላእ ህዝቢ ብመልክዕ ሲቪካዊ ኣስተምህሮ ብመራኸቢ ብዙሓን ስሩዕ መደባት ናይ ምፍናው መደብ ኣውጺእና'ለና። ምስ ዜና ብዝተገብረ ምርድዳእ መሰረት ድማ ካብዚ እንኣትዎ ዘለና ወርሒ ሕዳር ጀሚሩ ንሓደ ዓመት ዝቐጽል መደብ ተታሒዙ ኣሎ። ኣብ ጋዜጣ፡ ሰሙናዊ ብሰለተ ቋንቋታት ማለት ዓረብ፡ ትግርኛን ትግረን ክኸውን ኢዩ። ኣብ ሬድዮ ብኹለን ቋንቋታት ሃገርና ሰሙናዊ ክፍኖ ኢዩ። ኣብ ተለቪዥን ድማ ሰብ ሞያ ሕጊ ቡብእዎኑ እናቐረቡ፡ መብርሂ ኣብ ዘድልዮም ጉዳያት ሓባራዊ መረዳእታ ኣብ ምፍጣር ክሰርሑ ኢዮም። በዚ ኣጋጣሚ፡ ኣንቡብትን ሰማዕትን ብግቡእ ተኸታቲሎም፡ ሃናጺ ርእይቶታት ክካፍሉ ንዕድም። ንሚኒስትሪ ዜና ድማ ነዚ መደብ'ዚ ክዉን ኣብ ምግባር ብዝተጻወቶ ግደ ነመስግን።